

8. Бараз В. Р. Корреляционно-регрессионный анализ связи показателей коммерческой деятельности с использованием Excel : учебное пособие. / В. Р. Бараз – Екатеринбург : ГОУВПО «УГТУ-УПИ». 2005. – 102 с.

9. Григорків В. С. Економетрика : лабораторний практикум. Ч. 1. : навч. посібник. / В. С. Григорків, О. Ю. Якутова. – Чернівці : Рута, 2006. – 124 с.

УДК 336.012.23

Малярчук О. В.,
Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку

Розглянуто суть фінансового механізму інноваційного розвитку. Визначено необхідність його побудови як векторної фінансової системи поетапної підтримки життєвого циклу інновацій. Проаналізовано сучасний стан та структуру механізму фінансового забезпечення інновації. Виокремлено ключову роль держави, як рушійної сили реалізації інноваційної політики країни, зокрема підтримання достатнього рівня наукоємності ВВП використовуючи практику економічно та соціально розвинутих країн.

Ключові слова: інновація, інноваційний потенціал, фінансове забезпечення, фінансовий механізм, інноваційна політика, наукоємність ВВП.

Рассмотрена сущность финансового механизма инновационного развития. Определена необходимость его построения как векторной финансовой системы поэтапной поддержки жизненного цикла инноваций. Проанализировано современное состояние и структуру механизма финансового обеспечения инновации. Выделена ключевая роль государства, как движущей силы реализации инновационной политики страны, в частности поддержание достаточного уровня наукоёмкости ВВП используя практику экономически и социально развитых стран.

Ключевые слова: инновация, инновационный потенциал, финансовое обеспечение, финансовый механизм, инновационная политика, наукоёмкость ВВП.

The present paper considers the nature of the financial mechanism of innovative development. There is a necessity of its modeling as a vector of the financial system supporting phased life cycle innovation. The current state and mechanism structure of the financial support innovation are under investigation. The key role of the state as a driving force of implementing the country's innovation policy is under study, in particular maintaining a sufficient level of knowledge-intensity of GDP using the practice of economically and socially developed countries.

Keywords: innovation, innovation potential, financial security, financial mechanism, innovation policy, research intensity of GDP.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції конкурентного розвитку національних економічних систем вимагають побудови надійної стратегії зростання національної економіки. Основою такого зростання, у розвинених економічно та технологічно країнах світу виступає інноваційна діяльність. Так, за світовими даними, технологічні інновації забезпечують майже 50 % ефективності ринкової економіки та до 85 % приросту ВВП.

Проте в Україні існує фундаментальна суперечливість між досить потужним інноваційним потенціалом і фінансовими можливостями його реалізації. Наукоємність ВВП постійно знижується 0,81 % у 2012 році, 0,29 % у 2013 році та дещо менший показник передбачається у 2014 році. Це у той час, як середньосвітовий показник становить 1,9 % ВВП, а найбільш розвинені країни світу подолали поріг витрат на наукові дослідження у 3 відсотки [15]. Тому, особливо актуально постає побудова адекватного фінансового механізму

забезпечення інноваційного розвитку країни в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова думка в цих питаннях має суттєві досягнення. Проблеми інноваційного розвитку та його фінансового забезпечення представлені у працях таких вчених як: Й. Шумпетер, В. Геєць [4], В. Базилевич [3], З. Варналій, О. Комеліна [6], М. Кондратьєв, В. Опарін [8], В. Оспіщев [9], С. Онишко, Л. Федулова [10], С. Юрій [12], А. Чухно [12] та ін.

Більшість науковців сходяться в розумінні значущості інновацій та притаманних їм специфічних властивостей, таких як «ефект масштабу», «мультиплікаційний ефект», «ефект синергії». Але визнання системного характеру інноваційного розвитку економіки передбачає необхідність врахування нових підходів науковців у процесі дослідження даної проблематики через уточнення механізму фінансового забезпечення інноваційних процесів.

Метою статті є узагальнення теоретико-методичних положень фінансового механізму інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. При всій цінності наукового внеску вчених-економістів немає єдиної думки щодо сутності та організаційної побудови фінансового механізму. У фінансово-економічному словнику фінансовий механізм визначають як «сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [5, с. 274]. А його складовими є фінансове планування і прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти і резерви та система управління фінансами.

У той час, колектив вчених авторів: С. І. Юрій, В. М. Федосов, [12, с. 85] В. М. Суторміна та В. М. Опарін [8, с. 55] стверджують, що «Фінансовий механізм у широкому розумінні – комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Діє через функціонування двох ключових підсистем: фінансово-кредитного забезпечення і фінансово-кредитного регулювання. В свою чергу перша включає такі його форми, як безповоротне фінансування, кредитування, самофінансування, а до його джерел належать власні та акціонерні ресурси, бюджетні асигнування та позички банку. У структурі другої підсистеми виділили правове регламентування, планування та управління. Важелі впливу автори згрупували за ознаками: 1) прямої дії – стимули і санкції; 2) за видами – норми і нормативи, умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів, фінансування і кредитування.

В. Базилевич пропонує таке визначення: «Фінансовий механізм – це сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [3].

Фінансовий механізм має дві взаємопов'язані сторони: суб'єктивну й об'єктивну. Об'єктивна сторона фінансового механізму виявляється в тому, що він будується відповідно до вимог об'єктивних економічних законів. З іншого боку, фінансовий механізм носить суб'єктивний характер, тому що встановлюється для вирішення завдань.

О. Комеліна розглядає фінансовий механізм у контексті забезпечення інноваційно-інвестиційним розвитком, як пошук варіантів оптимального поєднання форм і методів, фінансових відносин, стимулів, важелів та інструментів його реалізації в конкретних умовах розвитку з урахуванням впливу внутрішніх факторів, а також стратегічних цілей і пріоритетів інноваційно-інвестиційної діяльності [6].

Виходячи з вищевикладених суджень, можна стверджувати, що фінансовий механізм інноваційного розвитку – це система різноманітних форм, методів, видів та елементів фінансових відносин, які спрямовані на інноваційний розвиток з метою підвищення соціально-економічного рівня та конкурентоспроможності країни.

Можна також, стверджувати, що в даному контексті та сучасних умовах фінансовий механізм є не просто сукупністю фінансових стимулів, важелів, інструментів та форм, а векторна система фінансового забезпечення інноваційної діяльності, на котру повинні бути покладені чіткі завдання, які на відміну від місії, цілей і стратегії жорстко локалізовані в часі та визначені бажані результати. Оскільки ні місія, ні ціль, ні стратегія не дають бажаного поетапного результату. Що при високій вартості або обмеженості фінансових ресурсів забирають можливість досягнення ефективності такого фінансового механізму. Тому кожна одиниця затраченого ресурсу повинна давати корисний ефект: науковий, чи то соціальний чи економічний, однозначно не лише статистичний.

Визначальне місце в структурі фінансового механізму інноваційного розвитку займають: державне фінансування, кредитування, самофінансування і зовнішнє фінансування. Державне фінансування – це кошти які спрямовуються на інноваційний розвиток з державного, місцевих бюджетів та спеціальних інноваційних фондів або фондів науково-технічного розвитку. Кредитування – це фінансування інноваційної діяльності за рахунок банківських і лізингових кредитів. Самофінансування передбачає використання власних та акціонерних фінансових ресурсів в інноваційних цілях. Зовнішнє фінансування – це кошти які залучаються у міжнародних організацій, приватних інвесторів, венчурних фондів та інших інституцій підтримки інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Динаміка та структура фінансування інноваційної діяльності [16]

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн	1757,1	5751,6	10821	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6
<i>у % до ВВП</i>	1,0	1,3	1,5	1,3	0,9	0,7	1,1	0,81
<i>з них за рахунок (у % до загального обсягу фінансування):</i>								
власних коштів	79,6	87,7	73,7	60,6	65	59,3	52,9	63,9
державного бюджету	0,4	0,5	1,3	2,8	1,6	1,1	1,0	2,0
місцевих бюджетів	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
позабюджетних фондів	1,9	0	0	0	0	0	0	0
вітчизняних інвесторів	2,8	1,4	0,2	1,4	0,4	0,4	0,3	1,3
іноземних інвесторів	7,6	2,7	3,0	1,0	19,0	30,0	0,4	8,6
кредитів	6,3	7,1	18,5	33,7	11,8	7,8	38,3	21,0
інших джерел	1,3	0,3	3,2	0,4	2,1	1,3	6,9	3,0

У свою чергу країни з високим рівнем інноваційного розвитку постійно збільшують наукоємність ВВП, в Україні, на жаль, можемо спостерігати протилежну ситуацію. При тому, що Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», передбачалося досягнення за рахунок усіх джерел фінансування 1,5 % ВВП [2]. Окрім цього під загрозою виконання завершального III етапу

програми, у даній сфері, який передбачає оновлення матеріально-технічної бази наукових установ і ВНЗ.

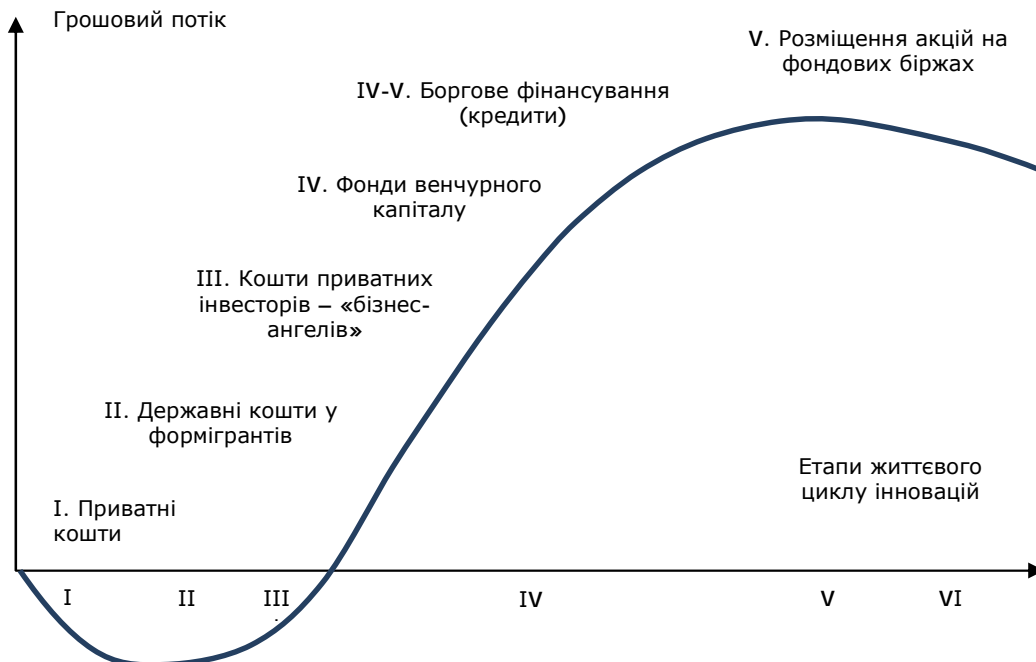
Також, програма передбачала збільшення бюджетного фінансування прикладних наукових досліджень, науково-технічних розробок та інноваційної діяльності у 2012 році (табл. 1), проте фінансування за рахунок бюджетних коштів не перевищувала 3 %.

Загальний аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності свідчить про те, що протягом всього аналізованого періоду основним джерелом фінансування були власні кошти підприємств, обсяг яких набрав максимального значення в структурі усіх джерел у 2005 році, але максимальне абсолютне значення було досягнуто в докризовий 2007 рік і становило майже 8 млрд грн. За статистичними даними, до 2012 року цей показник так і не повернувся до показника 2007 року.

Світова практика свідчить, що для фінансування інвестицій в інноваційну діяльність широко застосовуються саме позикові засоби, а не власні кошти підприємств. В аналізованому періоді спостерігалася тенденція до зростання в докризовий та певна нестабільність в після кризовий період, але варто відзначити що це друге за питомою вагою джерело забезпечення інноваційної діяльності у різні роки.

Високу частку 30 % займали у 2010 році обсяги іноземних інвестицій, проте у 2011 році різко скоротилися. Як наслідок, обсяги фінансування інновацій за рахунок іноземних інвестицій зменшились в порівнянні з 2009 роком на 96,2 %, з 2411,4 млн грн до 56,9 млн грн у 2011 році [15].

Перспективним та водночас негативним є резерви підвищення питомої ваги таких джерел як: вітчизняні інвестиційні ресурси та фонди інноваційного розвитку.

Рис. 1. Етапи життєвого циклу та відповідні джерела фінансування інновацій

Джерело: [14, с. 27].

На рисунку 1 зображені типові етапи життєвого циклу інновацій, а також відповідні джерела фінансування, які є найбільш доступними для підприємства кожній стадії. Відображає фінансове забезпечення народження інновації. Така

структура джерел, підтримки інновації на кожному етапі сприяє ефективності реалізації національно інноваційної політики та повинна нею забезпечуватись.

Наведену динаміку зміни грошового потоку, описує «крива Джей» (J-curve). Для неї характерне первинне падіння (відоме під назвою «долина смерті»), що пов'язане з від'ємним грошовим потоком на етапах створення та впровадження інноваційного продукту. Якщо концепція бізнесу виявиться правильною та доцільною, а первинні витрати – виправданими, то грошовий потік приймає позитивні значення, підприємство поступово набирає сили для виходу на ринок і переходить в наступні стадії – впровадження інноваційного продукту, зростання збуту та розширення частки ринку. Як з теоретичної, так і з практичної точки зору, дуже важливим є успішне проходження перших трьох стадій життєвого циклу інновацій, які пов'язані з загостренням проблем невизначеності та підвищеного ризику. Тому, державна фінансова підтримка, сприятиме зменшенню ризику для суб'єкта інноваційної діяльності та підвищенні привабливості для вкладення коштів з інших джерел. Так, держава повинна на себе взяти фінансування, як пряме так непряме, НДДКР. Оскільки, вітчизняні підприємства у напрямку інноваційної діяльності віддають перевагу придбанню нових машин, обладнання, програмного забезпечення ніж науково-дослідним розробкам. У цілому в Україні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95 % вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів, а не 5-го чи 6-го укладів. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7–1 %.

Звичайно поряд з прямим фінансуванням, вагомим внеском держави є непряме фінансування, яке базується на створенні сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності за рахунок державних субсидій та дотації, податкового кредиту, податкових пільг, прискореної амортизація, пільгового кредитування, надання гарантій та страхування. Як показує світовий досвід, механізм пільгового державного кредитування інновацій є одним з ефективних методів державного стимулювання інноваційного розвитку. Проте дані інструменти діють у розвинутих країнах більш ефективно, оскільки, перш за все, дотримується законодавство у сфері фінансування науково-технічної і інноваційної діяльності, по-друге, фінансові важелі стимулювання діють у системі як злагоджений механізм, а по-третє, відбувається своєчасне коректування дії даних інструментів в залежності від змін у інноваційній системі країни.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, сучасний стан розвитку економіки України вимагає не лише наявності структури джерел фінансування інновацій, а дієвого механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку. Оскільки кожен етап життєвого циклу інновацій передбачає відповідну фінансову основу, котра має свої складові, обсяг ресурсів, інституційне забезпечення. Саме така відповідність може принести бажаний ефект. Мова звичайно йде про диверсифікацію джерел для вирішення завдань і цілей як окремого етапу так і перспективного завершення цілісного проекту. У даному ланцюгу відповідальності ключова роль повинна належати державі. Це визначає напрямок подальших досліджень участі держави в реалізації інноваційної політики, яка має стати ключовим зв'язуючим елементом інноваційної перебудови країни з перспективним шляхом зменшення питомого обсягу її фінансової участі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
2. Програма економічних реформ України на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
3. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посібник / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик / За заг. ред. В. Д. Базилевича – К. : Атіка. – 2004. – С. 18.
4. Геец В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геец, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа. – 2006. – 272 с.
5. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник : третє видання, доповнене та перероблене / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки. – 2011. – 844 с.
6. Комеліна О. В. Науково-методологічні основи формування інноваційно-інвестиційного механізму соціально-економічного розвитку регіонів України / О. В. Комеліна. – Автореферат дис. доктора екон. наук 08.00.05 – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка Міністерства освіти і науки України. – Полтава, 2010. – 43 с.
7. Кобушко І. М. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І. М. Кобушко, Е. І. Гусейнова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 124-130.
8. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ. – 2002. – 240 с.
9. Оспіщев В. І. Фінанси : навч. посіб. / О. Г. Близнюк, Л. І. Ланкова, В. І. Оспіщев та ін.; за ред. І. В. Оспіщева. – К. : Знання, 2006. – 415 с.
10. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87–100.
11. Чухно А. А. Модернізація економіки та економічна теорія / А. А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 4–12.
12. Юрій С. І. Фінанси : підручник / За ред. С. І. Юрій, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611с.
13. Інновації в Україні : європейський досвід та рекомендації для України. – Том 3. – Інновації в Україні: пропозиції політичних заходів Остаточний варіант (проект від 19.10.2011 р.). – К. : Фенікс. – 2011. – 76 с. – (проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»)
14. Финансирование Инновационного Развития: сравнительный обзор опыта стран ЕЭК ООН в области финансирования на ранних этапах развития предприятий / Организация Объединенных Наций, Европейская Экономическая Комиссия : пер. с англ. – СПРАВИ. – 2008. – 214 с.
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
16. Офіційний сайт Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dknii.gov.ua>.

УДК 336.74

Островська Н. С., к.е.н., доцент,
Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

**Контролінг ризиків у банку
як метод формування банківського менеджменту**

Автором наведені теоретичні аспекти та необхідність формування контролінгу ризиків в комерційних банках України в період виходу з економічної кризи. Використання послуг банківського контролінгу є поширеним, але не розвиненим процесом в Україні для мінімізації банківських ризиків. Тому він потребує подальшого дослідження, аналізу та використання зарубіжного досвіду з врахуванням рівня розвитку банківської системи України та вдосконалення банківського менеджменту на основі проведених досліджень.

Ключові слова: контролінг ризиків, банківська сфера, банківський менеджмент, управління ризиками, ризик-менеджмент, комерційні банки, мінімізація ризику.